

Koordinace základních druhů umění v estetickovýchovném procesu

PhDr. VLADIMÍR SPOUSTA
Pedagogická fakulta
Masarykovy university
BRNO

V článku je využito mimořádné výchovné potence, kterou v sobě skrývá integrace a koordinace různých druhů umění. Je výtahem z rozsáhlejší teoretické práce sumarizující autorovy zkušenosti z vědeckovýzkumné a pedagogické činnosti, jež získal jako učitel českého jazyka a literatury, hudební a estetické výchovy za svého 37letého působení na všech stupních československé školské soustavy. Skutečnost, že předkládá problematiku integrace a koordinace několika druhů umění v estetické výchově ve zhuštěné podobě, předurčuje i tezovitý charakter studie a nedovoluje mu šířeji argumentovat a upozornit čtenáře na všeliká úskalí, jež tento druh integrace přináší. Ve zpracování vychází jednak z teoretických základů filozofických, uměnovědných, psychologických a pedagogických, jednak z výzkumného šetření. Článkem se obrací jak k teoretikům, tak k praktikům — učitelům estetickovýchovných předmětů na všech stupních a typech škol, vychovatelům, kontrolním a řídicím orgánům ministerstev školství, mládeže a tělovýchovy České a Slovenské federativní republiky a všem institucím zabývajícím se postgraduálním vzdáváním pedagogických pracovníků.

1. ESTETICKÁ VÝCHOVA JAKO VÝCHOVNÝ PRINCIP

Ze širokého spektra problémů vážících se ke vztahu estetiky a estetické výchovy na jedné straně a vychovávaného jedince jako individua i jako člena demokratické společnosti na straně druhé zvýrazňujeme polyfunkčnost a všestrannost, s níž estetika a estetická výchova vstupují do všech fází výchovného procesu a zasahují všechny jeho činitele.

Dominující složkou výchovného procesu ve všech estetickovýchovných předmětech je estetická interakce, při níž dochází ke styku žáka s uměleckým dílem, zatímco didaktická interakce hraje v tomto procesu roli pomocnou a průvodní. Umělecké dílo vstupuje do estetické interakce jako neopakovatelný polyfunkční komplex, který svou mnohotvárností, obecností i jedinečností, osobitostí a specifičností klade mimořádné nároky na recepční schopnosti žáka. V této souvislosti nelze dost důrazně podtrhnout nutnost emocionální, estetické a ideové aktivizace žáka. Běžně užívaný a vžitý termín „receptivní složka“ estetické výchovy (jako paralela „aktivní složky“ estetické výchovy) zaznívá v daném kontextu víc než polemicky. Pedagogickopsychologické

výzkumy jednoznačně prokázaly, že k uvědomělému chápání estetických hodnot uměleckého díla podstatnou měrou přispívá rozvíjení estetických aktivit žáka.

2. VÝZNAM A FUNKCE UMĚNÍ V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA

Umění zasahuje do našeho života a ovlivňuje nás hlouběji a významněji, než si uvědomujeme nebo jsme ochotni přiznat. Umělecké dílo je evokováno k životu vždy z popudu či prostřednictvím konkrétní životní a sociální reality a tvořeno v intencích určitého životního postoje umělce ke světu a v zorném úhlu jeho filozofického názoru. V životě člověka plní umění řadu funkcí:

- a) Představuje nezastupitelnou formu poznání, uchopení a sdělení objektivní reality právě komplexností toho, co vyjadřuje, a mnohsměrnou orientací přenášené informace. A protože obsahy a významy uměleckého díla jsou komunikovatelné, je umělec s to prostřednictvím svého díla ozřejmit např. morální, sociální a ideové konflikty člověka své doby, konflikty tohoto člověka jako individua i jako příslušníka určité sociální skupiny, a vyjádřit životní pocity lidí své doby. Tato komunikativní funkce umění je sledována a exaktně prokazována od 18. století (G. E. Lessing) až po současnost (M. Kagan, S. Šabouk).
- b) Především díky své poznávací funkci je umění schopno proniknout skutečnost v jejích nejsložitějších vztazích, je s to postihnout — a to často hlouběji a komplexněji než věda — i nejjemnější sféry lidského života, životní ideály a tužby člověka.
- c) Umělecké dílo vyvolává v představách svého recipienta určitý umělecký model člověka a světa. Teprve tehdy, vžije-li se vnímající subjekt do tohoto modelu a vcítí se do atmosféry evokované uměleckým dílem, může konfrontovat prožitky jiných se svými, modelovou situaci se situací svou a stát se tak součástí uměleckého experimentu. Teprve tehdy může dílo zmnožit a umocnit jeho vlastní životní zkušenosti a názory, obohatit jeho vnitřní svět. Tato formativní, charakterotvorná funkce umění vystupuje zvláště markantně do popředí při estetickovýchovné práci se zobrazujícími druhy umění.
- d) Umělecké dílo nepředstavuje jen estetickou informaci o vztahu umělce ke světu, ale má i stimulující funkci: podněcuje vnímající subjekt k aktivnímu postoji ke světu.
- e) V uměleckém díle je skryta i obrovská síla a moc kompenzativní a psychoterapeutická, jež se zhusta projevuje ve stressových a mezích životních situacích.
- f) Opomíjena a zlehčována bývá hedonistická funkce umění. Děje se tak ovšem neprávem, protože právě díky schopnosti umění provokovat estetický požitek z uměleckého díla je vnímající znovu a znovu přitahován k umění a je v něm buzena touha po dalším setkání s uměleckým dílem.

3. RECEPCE UMĚLECKÉHO DÍLA

Základní podmínkou navození procesu recepce uměleckého díla je jeho uvědomělé vnímání, přičemž vnímající využívá pouze hmotnou vrstvu díla, smyslovými analyzátory zachycuje a zpracovává pouze konkrétní, reálné podněty, jež přináší materiální podstata uměleckých vyjadřovacích prostředků.

Chápání uměleckého díla je u vnímajícího subjektu ve většině případů vázáno nejen na předchozí fázi procesu recepce — na vnímání, ale úzce se propojuje s následnou fází: prožíváním uměleckého díla. Vnímající se tak zmocňuje uměleckého díla souběžně v kognitivním i afektivním proudu. Organickou součástí komplexní estetické recepce uměleckého díla je kromě vnímání a chápání díla i jeho emocionální prožívání. Emoce jsou nedílnou součástí uměleckého obsahu; jeho prožívání je provázáno silným emocionálním výbojem.

Proces recepce uměleckého díla vrcholí propojením obsahové vrstvy díla se sociogenní vrstvou osobnosti vnímatele, kdy obsahová vrstva podněcuje myšlenkové procesy a oživuje estetické zkušenosti.

Akt hodnocení uměleckého díla je psychicky nejnáročnější etapou recepce díla. Hodnocení objektivní reality umělcem při ztvárnění uměleckého díla i hodnocení uměleckého díla vnímajícím subjektem probíhá ve třech rovinách jako hodnocení emocionální, intelektuální a volní. Teprve na bázi emocionálního a intelektuálního (estetického a ideového) hodnocení ztvárněné reality (či uměleckého díla jako jejího odrazu) je tvůrce (na protipólu vnímající subjekt) s to hodnotit realitu (či dílo) z pozice volní.

Teprve tehdy (a jen tehdy!), podaří-li se vnímajícímu subjektu aktivně projít všemi předchozími etapami recepce uměleckého díla, jsou vytvořeny podmínky pro optimální výchovné působení a lze hovořit o charakterotvorném vlivu uměleckého díla.

4. FILOZOFICKÉ A PEDAGOGICKÉ ASPEKTY MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ

Základní kategorií, z níž v teorii mezipředmětových vztahů vycházíme, je filozofická kategorie vztahu. Vztahem (relací) mezi jevy objektivní reality (např. mezi přírodní realitou a uměleckým dílem) budeme rozumět každý (jakýkoli) moment souvislosti nebo spojitosti mezi jevy. Za základní vlastnosti kategorie vztahu je možno označit:

- a) podmíněnost materiální jednotou světa (jen z objektivní existence předmětů reálného světa je možno odvodit objektivnost existence vztahů mezi těmito předměty);
- b) dialektičnost, projevující se v charakteru vztahu jednoho předmětu k ostatním, v jejich vzájemném ovlivňování;
- c) procesualnost (vzájemné ovlivňování vně i uvnitř předmětů zkoumáme v průběhu jejich vývoje).

Jedna a táž realita je objektem zkoumání různých věd, je společným jmeno-

vatelem jejich vědního zájmu. Každá z nich však omezuje své zkoumání pouze na určitou více nebo méně vymezenou oblast tohoto jevu nebo cílí svůj pohled na daný objekt z určitého zorného úhlu, z určité pozice.

Mezipředmětové vztahy v oblasti estetickovýchovných předmětů lze schematicky znázornit jako „styčné plochy“ teoretických disciplín

A. uměnovědných (jako součásti estetiky): teorie hudebního, výtvarného a literárního umění;

B. jednotlivých estetickovýchovných předmětů (jako součásti pedagogiky): teorie hudební, výtvarné a literární výchovy.

Jako příkladu pro grafickou demonstraci rozdílnosti „zorných úhlů“ a překrývání „zájmových sfér“ estetických a pedagogických disciplín volíme přírodní a společenskohistorickou realitu:

ESTETIKA:

teorie
výtvarného umění

— hudebního
umění

— literárního
umění



PEDAGOGIKA:

teorie
výtvarné výchovy

— hudební výchovy

— literární výchovy

Postupující diferenciaci vědních disciplín, projevující se v izolaci jednotlivých vyučovacích předmětů, se nepříznivě odráží v atomizaci a roztržitosti poznatků. Po integraci poznatků volal již před 37 lety Otokar Chlup, když pod pojmem „dialektické vyučování“ žádal, aby vyučování přihlíželo soustavně k souvislostem poznatků z různých vědních oborů, a tak učilo mládež chápat příčiny a následky jevů, jejich vlastnosti a charakteristické znaky.

5. PROBLÉM KOORDINACE V ESTETICKOVÝCHOVNÉM PROCESU

Koordinace estetické výchovy mezi jednotlivými estetickovýchovnými předměty umožňuje nejtěsnější propojení estetických podnětů a prožitků z recepce různých druhů umění. V této oblasti se pociťuje nedostatečná koordinovanost estetickovýchovné práce nejcitelněji a nejprůkazněji dokládá její nesusoustavnost a nevalnou úroveň. Zefektivnění a zintenzívnění estetickovýchovného procesu na bázi koordinace základních druhů umění vyžaduje:

- skončit s izolací druhů umění v estetickovýchovné práci;
- doplnit výběr výtvarných, hudebních a literárních děl tak, aby umožňoval jejich koordinaci;
- usilovat o propojení základních uměleckých druhů ve školní i mimoškolní estetickovýchovné práci.

Vedle společného pedagogického, uměnovědného a historického základu

estetickovýchovných předmětů se v nich projevují určité specifické rysy, které vyvěrají z materiálních odlišností uměleckých vyjadřovacích prostředků, z míry jejich sdělnosti, emocionální a estetické působivosti, ideové a obsahové nosnosti a výchovné potence. Tento tzv. společný základ, shodnosti a specifické rysy (rozdílnosti) výchovného procesu v estetickovýchovných předmětech teoreticky zdůvodňují prohloubení a umocnění výsledného emocionálního a estetického zážitku při organickém spojení uměleckých druhů odlišného charakteru výrazových prostředků, ale téhož ideového, tematického či obsahového zaměření. Nespočetná díla tzv. syntetických druhů umění (divadlo, opera, balet, film) tvořená na principu Wagnerova Gesamtkunstwerku (souborného uměleckého díla), jejich působivost a významný podíl na kulturním životě společnosti nejprůkazněji dokládají výchovnou potřebnost a naléhavost uplatňování principu koordinace různých druhů umění.

6. SOUČASNÝ STAV KOORDINACE ZÁKLADNÍCH UMĚLECKÝCH DRUHŮ V ESTETICKOVÝCHOVNÝCH PŘEDMĚTECH NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Informace o soudobém skutečném stavu integračních a koordinačních tendencí v estetickovýchovných předmětech na základní škole těžíme ze dvou pramenů: údaje poskytli jednak vedoucí kabinetů estetickovýchovných předmětů Krajského pedagogického ústavu v Brně, jednak učitelé estetickovýchovných předmětů ze 32 základních škol v Brně a ze 168 základních škol Jiho-moravského kraje (mimo Brno).

Výsledky výzkumného šetření lze shrnout v tyto závěry:

- a) Až na nepatrné výjimky všichni respondenti přiznávají koordinaci základních uměleckých druhů v estetickovýchovném procesu velký pedagogický význam a domnívají se, že základní druhy umění mají v jejich vyučovacích hodinách své oprávnění.
- b) Za velkou brzdu svých koordinačních snah považují učitelé nízkou hodinovou dotaci estetickovýchovných předmětů v učebním plánu základní školy. Učitelé hudební a výtvarné výchovy pociťují tento časový faktor za limitující a nepřekonatelný.
- c) Téměř všichni dotazovaní si uvědomují svoji nedostačující odbornou a metodickou erudici pro estetickovýchovnou práci s jinými druhy umění, současně však dávají jednoznačně najevo, že cítí povinnost své uměnovědné, psychologické a pedagogické znalosti v této oblasti doplňovat a rozšiřovat a jsou připraveni plně akceptovat jakoukoli formu (kromě jednorázových akcí) svého dalšího vzdělávání orientovaného na estetickovýchovnou práci s jinými druhy umění.
- d) Z pozorování a zkušeností respondovaných učitelů zcela jasně vyplývá, že koordinace základních uměleckých druhů v estetickovýchovných předmětech přináší výrazný stimulační efekt v podobě zvýšeného zájmu a aktivity žáků o dění ve vyučovací hodině.

Ve svém souhrnu je možno tyto skutečnosti hodnotit jako významné pozitivum pro připravované projekty dalšího vzdělávání učitelů v oblasti estetické výchovy, protože svědčí o tom, že učitelé ve své valné většině si pedagogic-

ký význam integračních a koordinačních tendencí v estetické výchově mladé generace plně uvědomují, a proto i akceptují vše, čím jim kdo bude ochoten pomoci. Nejceněnější devizou pro instituce zabývající se dalším vzděláváním učitelů je zjištění, že tito učitelé chtějí koordinaci umění ve své práci realizovat. Chtějí, ale nemohou — nebo přesněji: nemohou tak, jak by chtěli, protože nemají

- a) konkrétní představy o tom, co a jak by se mělo pro koordinaci uměleckých druhů udělat;
- b) vytvořeny podmínky pro to, aby své záměry mohli uskutečnit.

7. INTENZIFIKACE ESTETICKOVÝCHOVNÉHO PŮSOBNÍ PROSTŘEDNICTVÍM KOORDINACE ZÁKLADNÍCH UMĚLECKÝCH DRUHŮ

Podstata koordinace základních druhů umění v estetickovýchovném procesu spočívá:

- a) v obsahovém spojení jednotlivých prvků estetickovýchovných předmětů, ve spojení různorodého uměleckého výraziva, jež slouží vyjádření ideí, témat a obsahů si blízkých;
- b) v propojení současného učiva a současného estetickovýchovného úkolu s ideově, tematicky a obsahově blízkými prvky učiva v minulosti, v jejich osvěžení a organickém spojení s nově osvojenými prvky učiva, s novými zážitky plynoucími z recepce uměleckého díla;
- c) ve znovuprožívání a znovupoznání již dříve vnímaného uměleckého díla v nových souvislostech, ve spojení s recepcí dosud nepoznaných uměleckých děl;
- d) hlavně pak v intenzifikaci vzájemného estetickovýchovného působení uměleckých děl různého druhu a v posílení jejich spojení.

Má-li být problematika koordinace základních druhů umění zbavena diletantismu, je třeba uvést ji v systém. To znamená:

- a) najít kritéria pro klasifikaci genetických, ideových, tematických a obsahových souvislostí uměleckých děl základních druhů umění;
- b) podle stanovených kritérií tato díla klasifikovat a evidovat;
- c) stanovit obecné zásady a hlediska jejich výběru pro estetickovýchovné účely.

Rozhodující a určující hledisko vyplývá:

- a) z genetické závislosti jednotlivých uměleckých děl na zdroji inspirace — na druhu jejich inspiračního podnětu;
- b) z ideových, tematických a obsahových kontinuit mezi uměleckými díly navzájem.

Na základě analýzy těchto vztahů je možno umělecká díla rozřadit v následující systém:

V kategorii „A“ se sdružují ta literární, hudební a výtvarná díla, jež bezprostředně vyvěrají ze společného pramene, pro něž inspiračním podnětem byla táž objektivní či subjektivní realita. Tak se v těsném sousedství ocitají díla inspirovaná.

1. přírodní realitou ve všech jejích proměnách (viz tabulovaný soupis děl na straně 00);
2. jakákoli sociální skutečnost ve svých politických, ekonomických, kulturních a historických podobách (tabulovaný soupis na straně 00);
3. člověk — tvůrčí, historická osobnost — jako individuum i jako člen určitého společenství (tabulovaný soupis na straně 00).

Kategorii „B“ tvoří literární, hudební a výtvarná díla, která čerpají z objekt-subjektivní reality prostřednictvím uměleckého díla jiného druhu, pro něž bezprostředním inspiračním podnětem bylo umělecké ztvárnění skutečnosti výrazovými prostředky jiného umění, a to buď

1. literárního (viz tabulovaný soupis děl na straně 00),
2. hudebního, nebo
3. výtvarného (tabulovaný soupis na straně 00).

Výběr těchto děl ukazuje jednak obrovskou rozmanitost vzájemných kontinuit, jednak prezentuje jejich základní typy. Je pochopitelné, že jedno a totéž umělecké dílo může ve výchovné práci učitelů různého profesního zaměření plnit zcela odlišnou funkci.

Při evidenci a výběru uměleckého díla pro praktické účely bereme v úvahu:

1. ideovou závažnost díla;
2. umělecké hodnoty díla;
3. osobnost autora a jeho význam v kulturně historickém vývoji (soustředíme pozornost na nejvýznamnější zjevy českého, slovenského a světového umění v souladu s požadavky učebních osnov estetickovýchovných předmětů);
4. ideovou, tematickou a obsahovou přístupnost uměleckého díla vzhledem k psychické úrovni, mentalitě a estetickým zkušenostem žáků;
5. v neposlední řadě i zřetelné praktické, jako je dostupnost a interpretační náročnost díla, jež máme v úmyslu prezentovat.

8. METODICKÉ ASPEKTY KOORDINACE ZÁKLADNÍCH DRUHŮ UMĚNÍ

V procesu koordinace základních uměleckých druhů dáváme přednost těm metodám a prostředkům, jež podněcují a zintenzivňují smyslovou a emocionální složku výchovy, smyslový a emocionální prožitek žáka. Primárnost těchto složek je nutno zdůraznit jak v obsahu, tak v metodách práce. Usilujeme o to, aby vnímající subjekt zmocňující se uměleckého díla pronikl k jeho podstatě cele a plně, aby umocnil své smyslově emocionální a estetické prožitky konfrontací odlišností vyjadřovacích prostředků různých druhů umění.

Zefektivnit estetickovýchovné působení uměleckého díla je možno několika způsoby:

1. Pro první kontakty žáka s uměleckým dílem sehrává rozhodující roli pedagogicky promyšlené a citlivě navozené vnímání uměleckého díla jako vstupní fáze jeho recepce.
2. V objekt-subjektovém vztahu „žák — učitel estetickovýchovného předmětu“ vystupuje do popředí více než ve vztahu „žák — učitel neestetickovýchovného předmětu“ oba polny charakter tohoto vztahu. Projevuje se ve

PROCES RECEPCE UMĚLECKÉHO DÍLA — schéma				
Fáze procesu:	Charakteristický rys fáze:	Je podmíněno:	Podmiňuje:	Důsledek ustrnutí v určité fázi: neschopnost vnímajícího subjektu
Vnímání (apercepce)	smyslový odraz objektivní reality, uvědomělost vnímání	analyticko-syntetickou funkcí smyslových analyzátorů	chápání	— akceptovat umělecké prostředky jako nositele umělcova sdělení, např. hudba jako zvuková kulisa, obraz jako součást bytového inventáře
Chápání	kognitivní zpracování, poznávání a osvojování názorů	vnímáním	prožívání	— proniknout významovou vrstvou díla a konfrontovat je s jinými díly téhož druhu
Prožívání	emocionální a estetický zážitek	chápáním	hodnocení	— proniknout obsahovou vrstvou díla a začlenit je do širších souvislostí estetických, ideových a sociálních
Hodnocení	emocionální, intelektuální a estetický soud, zaujetí postoje	prožíváním	emocionální, estetickou a ideovou aktivizaci osobnosti, optimální výchovné působení	— začlenit emocionální, estetický a ideový přínos díla do své osobnostní „výbavy“ jako formativního činitele

PROCES HODNOCENÍ UMĚLECKÉHO DÍLA — schéma

Hodnocení:	Respondentovo hodnocení je provázeno:	Příčina i důsledek:
Emocionální	sympatiemi	láska lhostejnost
	antipatiemi	nenávist
Intelektuální (ideové, estetické)	akreditací	krásno, vznešeno, poetično
	diskreditací	šeredno, banálno, prozaično
Volní	akcepčí	vnitřní identifikace, upřednostnění, přijetí
	alienací	distancování, odmítnutí

KLASIFIKACE GENETICKÝCH SOUVISLOSTÍ UMĚLECKÝCH DĚL ZAKLADNÍCH DRUHŮ UMĚNÍ						
ZDROJ INSPIRACE						
	Objekt-subjektivní realita			Umělecké dílo		
	přírodní	sociální, kulturní, historická	tvůrčí, historická osobnost	literární	hudební	výtvarné
	česká krajina	revoluční husitské hnutí	Božena Němcová	K. H. Mácha: Máj	B. Smetana: Z mého života	J. Lada: kresby ze života na venkově
Druh umění	UMĚLECKÉ ZTVÁRNĚNÍ (odezva inspirace)					
literární	J. V. Sládek: Velké, širé rodné lány	A. Jirásek: Proti všem	F. Halas: Naše paní Božena Němcová		A. Sova: Smetanovo kvarteto Z mého života	J. Lada: Vzpomínky z dětství
hudební	J. B. Foerster: Velké, širé rodné lány	B. Smetana: Tábor, symf. báseň	J. Křička: Naše paní Božena Němcová	J. B. Foerster: Máj, kantáta		M. Vacek: Ladův rok, 16 miniatur pro noneto
výtvarné	A. Slavíček: Česká krajina	M. Aleš: Bitva u Domažlic	M. Švabinský: Božena Němcová	K. Svobinský: ilustrace Máchova Máje	K. Demel: Z mého života, grafický list	

Umělecká díla základních druhů umění inspirovaná přírodní realitou:			
Zdroj inspirace:	Umělecké ztvárnění		
	literární	hudební	výtvarné
rodná zem	A. Sova: Zpěvy domova, sbírka básní J. Seifert: Píseň o rodné zemi	B. Smetana: Z českých luhů a hájů, symfonická báseň	M. Aleš: Vlast, obrazový cyklus
horký letní den	S. Mallarmé: Faunovo odpoledne, báseň	C. A. Debussy: Preludium k Faunovu odpoledni, orchestrální předehra	A. Slavíček: Červnový den A. Renoir: Koupající se C. Monet: Skály u moře
česká krajina	J. V. Sládek: Velké, širé rodné lány, báseň	J. B. Foerster: Velké, širé rodné lány, mužský sbor	A. Slavíček: Česká krajina
jihomočeská krajina	A. Sova: Rybníky, báseň ze sbírky Z mého kraje	V. Novák: Jihomočeská suita A. Bednář: Rybníky, mužský sbor V. Kálík: Rybníky, mužský sbor z cyklu Můj kraj	A. Chittussi: Kapři rybník
slovenské hory	M. Rázus: Hoj, zem drahá	V. Novák: V Tatrách, symfonická báseň	M. Benka: Dřevorubci na Fatře

Umělecká díla základních druhů umění inspirovaná sociální, kulturní a historickou realitou:			
Zdroj inspirace:	Umělecké ztvárnění		
	literární	hudební	výtvarné
české pověsti (dívčí válka)	A. Jirásek: Dívčí válka (Staré pověsti české)	B. Smetana: Šárka, symfonická báseň	M. Aleš: Vlast, obrazový cyklus
revoluční husitské hnutí	A. Jirásek: Proti všem, historický román	husitský chorál Ktož jsú boží bojovníci B. Smetana: Tábor, symfonická báseň A. Dvořák: Husitská, dramatická ouvertura	M. Aleš: Bitva u Domažlic
české národní obrození (národní buditelé, Fr. V. Hek)	A. Jirásek: F. L. Věk, románová pentalogie K. V. Rais: Zapadlí vlastenci, román K. Koval: Mozart v Praze F. Němeček: Život c. k. kapelníka W. A. Mozarta E. Mörike: Mozartova cesta do Prahy	J. K. Chmelenský: Věnc ze zpěvů vlasteneckých F. Škroup: Fidlovačka, opera (píseň Kde domov můj?) W. A. Mozart: Pražská symfonie W. A. Mozart: předehra k opeře Don Juan	A. Kašpar: ilustrace Jiráskova F. L. Věka, dobové rytiny
revoluční události roku 1848	A. Jirásek: Filosofská historie J. Neruda: Romance o jaře 1848, báseň ze sbírky Balady a romance	B. Smetana: Pochod pražských studentských legií, Pochod národní gardy, Slavnostní ouvertura D-dur	A. Kašpar: ilustrace Jiráskovy Filosofské historie
Podkarpatská Ukrajina a její lid	I. Olbracht: Nikola Šuhaj, loupežník, román S. K. Neumann: Hvězdy nad poloninou, báseň ze sbírky Bezedný rok	A. Moyzes: Nikola Šuhaj, předehra E. Suchoň: Žalm zeme podkarpatskej, kantáta D. Kardoš: Východoslovenská předehra	M. Benko, Ľ. Fulla: obrazy svérázného slovenského lidu a přírody
lid na Slovácku	G. Preissová: Slovácké obrázky, povídky Črty ze Slovácka, povídky Povídky ze Slovácka a Korutan	V. Novák: Slovácká suite	J. Úprka: Jízda králů
lidové zvyky na Českomoravské vysočině	M. Bureš: Otvírání studánek, báseň, Legenda z dýmu bramborové nati, báseň	B. Martinů: Otvírání studánek, komorní kantáta, Legenda z dýmu bramborové nati, kantáta	A. Slavíček: U nás v Kamenickách, Vesnický pohřeb

pokračování			
Zdroj inspirace:	Umělecké ztvárnění		
	literární	hudební	výtvarné
pohádkové bytosti	K. J. Erben: Vodník, báseň ze sbírky Kytice Leprince de Beaumont: Kráska a zvíře	Z. Fibich: Vodník, melodram A. Dvořák: Vodník, symfonická báseň M. Ravel: Kráska a zvíře, 4. část baletní suity	M. Aleš: Vodník J. Lada: Vodník J. Trnka: ilustrace Beaumontovy knihy Kráska a zvíře
vlast	J. Vrchlický: Má vlast, básně M. Majerová: Má vlast, lyrická próza	B. Smetana: Má vlast, cyklus symfonických básní	M. Aleš: Vlast, obrazový cyklus
dětský svět	J. V. Sládek: Skřivánčí písně, Zvony a zvonky	K. Bendl: Skřivánčí písně B. Smetana: ukolébavka z opery Hubička	A. Ladová: ilustrace knížky Zakukala žežulička (Sládek – Ladová – Bendl) J. Mánes Ukolébavka, Píseň jitřní, z cyklu Musica
hudební nástroje	V. Reisel: Zázračná muzika K. Bednář: Piano jde do světa (Pohádka o hudebních nástrojích a zamrzlém zámku)	J. Letňan: Zázračná muzika, orchestrální suita P. Eben: hudba k Bednářově Pohádce o hudebních nástrojích	O. Janeček: ilustrace Reislovy Zázračné muziky K. Oberthor: ilustrace Bednářovy knížky Piano jde do světa

Umělecká díla základních druhů umění inspirovaná tvůrčí, historickou osobností:

Zdroj inspirace:	Umělecké ztvárnění		
	literární	hudební	výtvarné
Svatopluk z rodu Mojmírovců	A. Jirásek: O králi Svatoplukovi (Staré pověsti české)	E. Suchoň: Svatopluk, opera	V. Brožík: ilustrace Jiráskových Starých pověstí českých
Jan Žižka z Trocnova (1360—1424)	A. Jirásek: O Žižkovi (Staré pověsti české) A. Jirásek: Jan Žižka, divadelní hra	B. Smetana: Tábor, symfonická báseň	M. Aleš: Žižka na koni
Juraj Jánošík (1688—1713)	M. Rázusová-Martáková: Rozprávky o Jánošíkovi A. Jirásek: O Janošíkovi (Staré pověsti české)	J. Cikker: Juro Jánošík, opera K. Hába: Jánošík, opera V. Novák: Zbojnická sonatina pro klavír	M. Benka: ilustrace M. Aleš: Jánošík
Božena Němcová (1820—1862)	F. Halas: Naše paní Božena Němcová, báseň J. Seifert: Vějíř Boženy Němcové, báseň	J. Křička: Naše paní Božena Němcová, písňový cyklus	M. Švabinský: Božena Němcová, pero

Hudební a výtvarná díla inspirovaná literárním dílem:			
Inspirační podnět: literární dílo	Odezva inspirace: umělecké dílo		výtvarné
	hudební		
lidová říkadla	L. Janáček: Říkadla		J. Lada: ilustrace knížky Janáček — Lada: Říkadla
Tisíc a jedna noc, sbírka arabských pohádek	N. A. Rimskij-Korsakov: Šeherezáda, orchestrální suita		J. Trnka: ilustrace knížky Pohádky tisíce a jedné noci
S. S. Prokofjev: Pěta a vlk	S. S. Prokofjev: Pěta a vlk, symfonická pohádka pro děti		J. Trnka: ilustrace knížky Prokofjev-Trnka: Pěta a vlk
W. Shakespeare: Benátský kupec, Večer tříkrálový, Hamlet, Romeo a Julie	B. Smetana: Pochod k slavnosti Shakespeare		K. Purkyně: návrh průvodu na oslavu 300letého výročí Shakespeareových narozenin
K. H. Máchá: Máj, básně	J. B. Foerster: Máj, kantáta; F. Z. Škuberský: Máj, fantazie pro velký orchestr; J. Bartovský: Máj, kantáta Z. Zahradník: Máj, melodram; Máj, tři symfonické obrazy		J. Zrzavý, K. Svolinský: ilustrace Máchova Máje J. Zrzavý: K. H. Máchá, portrét
J. Neruda: Romance středověčerní, básně ze sbírky Balady a romance	J. B. Foerster: Romance středověčerní, melodram		M. Aleš, J. Lada: kresby s vánoční tematikou M. Aleš: Betlém
Legenda o Svatém Kříži	B. Martinů: Fresky Piera della Francesca		P. della Francesca: fresky podle Legendy o Svatém Kříži

Hudební díla inspirovaná literárním dílem		
Inspirační podnět:	Odezva inspirace:	
V. Hálek: Nekamenujte proroky, báseň ze sbírky Večerní písně J. V. Sládek: Velké, širé rodné lány, báseň J. Vrchlický: Jarní romance ze sbírky Epické básně G. Preissová: Její pastorkyňa, drama, román F. Šrámek: Měsíc nad řekou W. Shakespeare: Romeo a Julie, drama J. Zeyer: Radúz a Mahulena, divadelní hra K. J. Erben: Zlatý kolovrat, báseň ze sbírky Kytice H. W. Longfellow: Píseň o Hiawathovi	B. Smetana: Nekamenujte proroky, píseň z cyklu Devět sborů pro mužské hlasy J. B. Foerster: Velké, širé rodné lány z cyklu Devět sborů pro mužské hlasy Z. Fibich: Jarní romance, kantáta L. Janáček: Její pastorkyňa, opera J. Srnka: hudba k filmu Měsíc nad řekou S. S. Prokofjev: Romeo a Julie, baletní hudba; Ch. Gounod: Romeo a Julie, opera H. Berlioz: Romeo a Julie, dramatická symfonie P. I. Čajkovskij: Romeo a Julie, fantastická přehra J. Suk: Radúz a Mahulena, scénická hudba A. Dvořák: Zlatý kolovrat, symfonická báseň A. Dvořák: Largo ze symfonie „Z Nového světa“	

Literární díla inspirovaná hudebním dílem	
Inspirační podnět:	Odezva inspirace:
L. van Beethoven: Sonáta A-dur pro housle a klavír (Kreutzerova sonáta)	L. N. Tolstoj: Kreutzerova sonáta, povídka
B. Smetana: Smyčcový kvartet e-moll „Z mého života“	A. Sova: Smetanovo kvarteto Z mého života, báseň ze sbírky Zlomená duše

Literární a hudební díla inspirovaná výtvarným dílem		
Inspirační podnět	Odezva inspirace: umělecké dílo	
	Literární	hudební
J. Lada: kresby s náměty ze života venkovského lidu	J. Lada: Vzpomínky z dětství, Kronika mého života	M. Vacek: Ladův rok, 16 miniatur pro noneto
O. Sekora: kresby ze seriálu o Ferdovi mravencovi	O. Sekora: Ferda mravenec, Ferda mravenec v cizích službách, Ferda v mraveništi, Kousky mládence Ferdy mravence	J. Pauer: Ferda mravenec, balet E. Zámečník: Ferda mravenec, opera; Brouk Pytlík, opera
J. Effel: Stvoření světa, cyklus kreseb	J. Effel: Stvoření světa	A. P. Petrov: Stvoření světa, baletní hudba
V. A. Hartman: obrazy		M. P. Musorgskij: Obrázky z výstavy, klavírní cyklus

vzájemném partnerství při společném vnímání a prožívání uměleckého díla, kdy učitel a žák nestojí proti sobě, ale vedle sebe jako rovnocenní partneři. Toto společné prožívání díla představuje významný psychologický moment, který pomáhá odstranit bariéru budovanou tradičními formami výuky v předmětech neestetickovýchovného charakteru.

3. Jestliže současná teorie estetické výchovy při formulaci jejích cílů jednoznačně akcentuje cíl formativní, pak za dominantní úkol považuje rozvoj aktivity a estetické tvořivosti vychovávaného. Bez aktivizace žáka může být estetickovýchovný akt nepochybně navozen, může i probíhat, ovšem s nesrovnatelně slabší intenzitou působení, s většími nároky na čas a jen s mizivou efektivitou celého procesu. A co je nejpodstatnější: nikdy nemůže vyústit ve spontánní estetickou aktivitu.
4. Účinnost estetickovýchovného působení lze zvýšit i uplatněním nových forem prezentace uměleckého díla. Obecně lze říci, že intenzita tohoto působení bude tím větší, čím neobvykleji, netradičněji budeme k dílu přistupovat. Tyto nové formy práce musí učitel ovšem čas od času doplňovat, inovovat nebo alespoň obměňovat, protože nová forma přestává být (je-li častěji užita) novou, pozbývá svého atributu netradiční a nová, ztrácí svoji přitažlivost a zájem žáků zákonitě vadne a upadá.

9. ZÁVĚRY

Soudobá teorie estetické výchovy je dosud stále ve stadiu, kdy si teprve začíná uvědomovat mimořádnou sílu a potenci, kterou v sobě koordinace základních druhů umění skrývá, a úlohu, kterou může v estetické výchově mladé generace a společnosti sehrát. V obecné rovině se sice pedagogika k problému integrace ve výchově a vzdělávání nejednou vyslovila, znovu se k němu vrací (v posledních letech např. ústy Ondřeje Pavlíka, Vladimíra Jůvy a Stanislavy Kučerové), uvolnit a propojit systém izolovaných vyučovacích předmětů se však dosud nedaří. Problém integrace neřeší uspokojivě ani současná koncepce čl. školského systému, a tak výchova uměním a k umění stále naráží ve svých integračních snahách na kamennou bariéru organizačních forem školské soustavy.

Uvědomíme-li si, že koordinace uměleckých druhů by pomáhala řešit i problém integrace ve směru k celistvosti osobnosti člověka, ke zvýšení kulturnosti a humánnosti, a tím i k renesanci mezilidských vztahů a ke zvýraznění člověčenství, pak nestačí ideu koordinace prosazovat jen teoreticky, ale neúnavně přesvědčovat všechny pedagogické instituce a jejich prostřednictvím všechny schopné učitele estetickovýchovných předmětů na školách, kteří jedině mohou naše představy realizovat.

LITERATURA

A. Knižní publikace

- Cíle estetické výchovy*. Symposium 1969. Odpovědný red. F. Holešovský. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1972. 184 s.
- Doubravová, J.: *Hudba a výtvarné umění*. Praha, Academia 1982. 111 s.
- Holubová, Helena — Koula, Vladimír: *Společné působení hudby a literatury při vyučování*. Praha, Karlova univerzita 1962. 26 s.
- Höhne, E.: *Musik in der Kunst*. Leipzig, E. A. Seeman 1973. 17 s.
- Hudba a výtvarné umění*. Symposium ve Frýdku-Místku 25.—26. 11. 1977. Red. R. Pečman. Frýdek-Místek, Okresní vlastivědné muzeum 1978. 130 s.
- Jahodová, J.: *Na pomoc výuce hudební a výtvarné výchovy*. Výběrová bibliografie. Brno, Knihovna J. Mahena 1985. 39 s.
- Kožinov, Vadim: *Druhy umění*. Praha 1964.
- Kučerová, Stanislava: *Informace o současném stavu estetické výchovy v soustavě výchovy a vzdělávání v ČSSR*. Strojopis. Brno 1987. 26 s.
- Pavlova, N. G.: *Muzyka i izobrazitel'noje iskusstvo. Bibliografičeskij ukazatel' knig i statej na russkom jazyke 1917—1974*. Moskva, Gos. biblioteka SSSR 1976. 73 s.
- Řehák, M.: *Estetická výchova a výtvarné umění v čs. výchovně vzdělávací soustavě*. Praha, Ústav školských informací při ministerstvu školství ČSR 1985. 47 s.
- Spousta, Vladimír: *Literárně-hudební vztahy v pedagogické praxi*. Brno, Krajský pedagogický ústav 1968. 44 s.
- Spousta, Vladimír: *K problému koordinace uměleckých druhů v estetické výchově*. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1968. 95 s.
- Spousta, Vladimír: *Výchova uměním na principu koordinace základních uměleckých druhů*. Brno, Krajský pedagogický ústav 1972. 37 s.
- Suchodolski, Bogdan: *O umění a výchově*. Praha, SPN 1982. 272 s.
- Szman, Stefan: *O sztuce i wychowaniu estetycznym*. Warszawa, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych 1969. 572 s.
- Šabouk, Sáva: *Umění, systém, odraz*. Praha 1973.
- Telec, Vladimír: *Hudební tematika v beletristické literatuře*. Brno, Univerzitní knihovna 1972. 12 s.
- Volek, Jaroslav: *Základy obecné teorie umění*. Praha, SPN 1968. 259 s.
- Vygotskij, L. S.: *Psychologie umění*. Praha 1981. 244 s.

B. Časopisecké články a sborníkové studie

- Fornayová, C.: *Koordinácia výtvarnej výchovy s biológiou, hudobnou a pracovnou výchovou*. In: *Z praxe učiteľov výtvarnej výchovy*. Bratislava 1966, s. 85—95.
- Hochmuth, Zdenko: *K otázke spájania literárnej výchovy s inými druhmi umenia*. Slovenský jazyk a literatúra v škole, roč. 7, 1961, č. 2, s. 37.
- Holcová, H.: *Mezipředmětové vztahy v literární výchově*. Učitel'ské noviny, roč. 14, 1964, č. 22, s. 2.
- Holešovský, František: *Integrace estetické výchovy prostředkem k splnění jejích cílů*. Jednotná škola, roč. 17, 1965, č. 8, s. 688—702.

- Holešovský, František: *K otázce koordinace estetické výchovy*. Komenský, roč. 82, 1958, č. 1, s. 40—55.
- Holešovský, František: *Příspěvek k problematice cílů výchovy, zvláště výchovy estetické*. Pedagogika, roč. 21, 1971, č. 1, s. 105—130.
- Holubová, Helena — Koula, Vladimír: *Hudebně literární besedy na pedagogických školách*. Český jazyk a literatura, roč. 9, 1959, č. 3, s. 129.
- Honsa, J.: *K mezipředmětovým vztahům*. Český jazyk a literatura, roč. 15, 1965, č. 5, s. 196—205.
- Janáček, Gustav: *Literární čtení ve spojení s hudbou*. Estetická výchova, roč. 2, 1960, s. 106—107.
- Koutun, Juraj: *Prostriedky literatúry prehlbujú estetickú výchovu*. Socialistická škola, 1965—66, s. 79—83.
- Kučerová, Stanislava: *Příspěvek estetickovýchovné praxi*. Estetická výchova, roč. 8, 1965—66, č. 4 a 5, s. 137, 211.
- Kulka, Jiří: *Estetické vnímání a estetická výchova*. Estetická výchova, 1983—84, č. 10, s. 297—298.
- Mayer, V.: *K otázce spojení hudby a literatury v estetickovýchovném procesu*. Český jazyk a literatura, roč. 15, 1964—65, č. 3, s. 104—109.
- Pícha, D.: *Čtenářský zážitek a estetická výchova*. Estetická výchova, roč. 7, 1964—65, č. 2, s. 37—39.
- Plch, Jaromír: *O vztazích mezi estetickovýchovnými předměty*. Estetická výchova, 1980—81, č. 9, s. 231—233.
- Pospíšil, Zdeněk: *K dialogu vnímatele s uměleckým dílem*. Estetika, 1978, č. 4, s. 210.
- Schmidt, W. H.: *Musik gehört und gemalt*. Kunsterziehung, roč. 1963, č. 3, s. 14—15.
- Schwandnerová, E.: *Koordinácia hudobnej výchovy a literatúry vo vyučovacom procese*. Slovenský jazyk a literatúra v škole, roč. 10, 1964, č. 9, s. 281—283.
- Skalková-Procházková, Jarmila: *Příspěvek k otázce mezipředmětových souvislostí*. Pedagogika, roč. 12, 1962, č. 3, s. 316—325.
- Spousta, Vladimír: *Ideový obsah umění, proces konzumace uměleckého díla a jeho výchovná funkce*. In: K problematice ideového působení v estetické výchově. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1977, s. 61—67.
- Spousta, Vladimír: *K otázce estetické výchovy v mezipředmětových vztazích*. Estetická výchova, roč. 7, 1964—65, č. 7, s. 132—135.
- Spousta, Vladimír: *Literárně hudební vztahy v estetickovýchovném procesu*. Estetická výchova, roč. 8, 1965—66, č. 9, s. 377—380.
- Spousta, Vladimír: *Přínos estetické výchovy výchově morální a ideově politické*. Socialistická škola, roč. 16, 1975—76, č. 5, s. 212—215.
- Spousta, Vladimír: *Třídění vývojových souvislostí literárních a hudebních děl*. Estetická výchova, 1973—74, č. 7, s. 186—187.
- Spousta, Vladimír: *„Zázračná muzika“ v mateřské škole. K otázce koordinace slovesného, výtvarného a hudebního umění*. Předškolná výchova, roč. 19, 1964—65, č. 10—11, s. 380—387.
- Srbová, O.: *Čeština a estetická výchova*. Zprávy pro češtináře, roč. 2, 1957—58, č. 3—4, s. 38—41.
- Šabouk, Sáva: *K některým problémům uměleckého vyjadřování a sdělování*. Estetika, roč. 12, 1975, č. 3, s. 125—153.
- Šmídová, V. — Šmíd, J.: *SVVŠ a zkušenosti s výtvarným uměním v jazyce českém*. Estetická výchova, 1963—64, příloha pro učitele výtvarné výchovy, s. 5—6.
- Štěpánek, Miloslav: *Estetické prvky v literární výchově*. Technické metodické rozhledy, 1959, s. 34—44.

Štěpánek, Miloslav: *Hudba pomáhá literární výchově*. Hudební výchova, roč. 5, 1957, č. 1, s. 8—9.

Štěpánek, Miloslav: *Hudba v hodinách literatury a v literárních kroužcích*. Literatura ve škole, roč. 2, 1954, s. 298—304, 346—351, roč. 3, 1955, s. 25—30, 53—56, 375—379.

Tvrdoň, Jozef: *Literatúra a hudba v procese estetickéj výchovy*. Slovenský jazyk a literatúra v škole, roč. 7, 1961, č. 3, s. 69.

Vinklerová, Marie: *Jak přibližujeme žákům básnické dílo pomocí hudby*. Ruský jazyk, roč. 11, 1960—61, č. 4, s. 166—169.

ВЛАДИМИР СПОУСТА

КООРДИНАЦИЯ ОСНОВНЫХ ВИДОВ ИСКУССТВА В ПРОЦЕССЕ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Статья резюмирует более обширные теоретические работы, результат долговременной педагогической и научной деятельности автора в области интеграции и координации основных видов искусства в рамках воспитательного процесса. Автор считается с современной концепцией эстетического воспитания, с его актуальными требованиями и ищет способы борьбы с чрезмерной автоматизацией и изоляцией разных эстетических стимулов и с низким уровнем их интеграции. Анализ проблематики координации литературного, музыкального и изобразительного искусства в эстетическо-воспитательных учебных предметах основал автор, во первых, на теоретических основах философии, искусствоведения, психологии и педагогики, а во вторых, на исследовании современного состояния применения и использования принципа координации отдельных областей искусства в школе.

В I-ой части «Эстетическое воспитание как принцип воспитания» автор подчеркивает многосторонность эстетического воспитания и интеграции и активность ученика в контакте с искусством.

2-ая часть «Значение и роль искусства в жизни человека» сжато объясняет коммуникативную, когнитивную, формативную, стимулятивную, компенсационную, психотерапевтическую и гедонистическую роль искусства.

3-ю часть «Рецепции художественного произведения» автор построил на «слоевой» искусствоведческой теории и анализирует отдельные этапы процесса рецепции художественного произведения: восприятие, понимание, переживание и оценка.

4-ая часть «Философские и педагогические аспекты межпредметных отношений» анализирует связь между эстетическонаучными учебными предметами, как педагогически модифицированную связь между познавательными системами данных искусствоведческих дисциплин.

5-ая часть «Проблема координации в процессе эстетического воспитания» дифференцирует несколько типов координации и более подробно анализирует координацию между эстетическо-воспитательными учебными предметами.

В 6-ой части «Современное состояние координации основных видов искусства в учебных предметах эстетического воспитания в основной школе» опубликованы некоторые результаты исследований.

В 7-ой части «Интенсификация влияния эстетического воспитания при помощи координации основных видов искусства» даны критерии классификации генетических, идеологических и содержательных взаимных связей в области литературы, музыки и произведений искусства и на этой основе

дана в таблицах их системная классификация.

8-ая часть «Методические аспекты координации основных видов искусства» дает характеристику методов, которые повышают эффективность эстетическо-воспитательного влияния художественного произведения и усиливают чувственное и эмоциональное восприятие.

THE CO-ORDINATION OF ELEMENTARY KINDS OF ARTS IN THE AESTHETICALLY EDUCATIONAL PROCESS

The article is an abstract from a more extensive theoretical work summarizing the author's experience of many years of his educational and scientifically-research activity in the area of the elementary kinds of arts integration and co-ordination in the educational process. In his elaboration he respects the contemporary conception of the aesthetical education, its actual needs, and is searching for removing the undue atomization and isolation of different aesthetical stimulations and their unsufficient integration. When analyzing the problems of the literary, musical and plastic arts co-ordination in the aesthetically school-subjects, the author proceeds partly from theoretical bases of philosophy, the arts history, psychology and education, partly from the research of the contemporary conditions of applying and exploiting the principle of the artistic types at schools.

In the 1st part "The aesthetical education as an educational principle" the poly-functionality of the aesthetic education and the learner's interaction and activity during his or her contact with the piece of art are emphasized.

The 2nd part "The meaning and the function of the art in a man's life" enlightens briefly the communicative, cognitive, formative, stimulative, compensational, psychotherapeutical and hedonostic functions on fine arts.

In the 3rd part "Reception of an artistic

work" the author issues from the "layer" art historical theory, and analyses individual phases of the fine arts reception: reception, comprehending, experiencing and evaluating.

VLADIMÍR SPOUSTA

work" the author issues from the "layer" art historical theory, and analyses individual phases of the fine arts reception: reception, comprehending, experiencing and evaluating.

The 4th part "Philosophical and educational aspects of the school-subjects inter-relations" is an analysis of the relations of the aesthetically educational school-subjects as educationally modified relations of cognitive systems of the relevant art-historical sectors. In the 5th part "The co-ordination problem in the aesthetically-educational process" several types of co-ordination are distinguished; The co-ordination of the aesthetically-educational school-subjects is being analyzed in more details.

In the 6th part "Contemporary conditions of the elementary artistic subjects in the aesthetically-educational subjects at the basic school" some results of the research investigations are published.

In the 7th part "The intenzification of the aesthetically-educational functioning through the elementary fine arts kinds co-ordination" the criteria for the genetic, intellectual and content classification connections of the literary, musical, graphic and plastic works are being enlightened, and on those bases these criteria are being systemized in a table survey.

In the 8th part "Methodological aspects of the elementary kinds of fine arts" methods which make the aesthetically-

- educational functioning of a work of fine arts more effective and which intensify the sensual and emotional experience of the learner are characterized.

The last part brings the co-ordination of the elementary artistic types into a context with the integrational educational efforts.